

Inhoud

1	Vooraf	7
2	De droom van de vader	8
3	Ontmoeting en ontwrichting	13
4	De sfeer in huis	20
5	De droom van de zoon	27
6	Ik zoek mijn broers	34
7	Uitkleden en brood eten	40
8	Weg met hem	51
9	Juda daalt af	59
10	Lijden en zegen en lijden	70
11	Dromen in de gevangenis	78
12	De dromen van de koning	85
13	Pesten of testen?	93
14	Broederschap in de put	98
15	De broers in de benauwdheid	107
16	Zo vader, zo zoon?	113
17	Honger of liefde?	117
18	Angst en brood en spiegelbeelden	124
19	Verbroedering	133
20	Een zoon is altijd een broer	141
21	Doet God onrecht?	151
22	Het evangelie van Jozef	158

1. Vooraf

Dit verhaal gaat over mensen die duizenden jaren geleden leefden. Maar hun reacties zijn ook nu nog zo herkenbaar, dat het net zo goed over onszelf zou kunnen gaan. En misschien is dat ook wel zo ...

Het is eigenlijk een 'kierenverhaal', want er gebeurt in deze geschiedenis telkens weer iets met de kieren van Jozef en van anderen. Wat betekent dat eigenlijk?

En het is een geschiedenis van zonen en broers. Gaat het dan alleen maar over mannen? Nee, wat God doet raakt ons allemaal, vrouwen en mannen. Maar het verhaal speelt zich af in een patriarchale cultuur, in een samenleving waarin het vooral om de mannen gaat. En God past zich dan als het ware aan de cultuur van die tijd aan, om begrijpelijk te zijn voor de mensen in die tijd. Maar hij doet wel dingen die betekenis hebben voor alle tijden en voor alle mensen. De belangrijkste termen in dit verhaal, 'zoon' en 'broer', en de dingen die we daarover leren, gaan dus over alle mensen, mannen én vrouwen.

Jozef en zijn broers worstelen met de vraag of ze willen leven als zoon en als broer. Dat wil zeggen: of ze willen leven in vrede en verbondenheid met hun vader en broers.

Hun worsteling roept voor ons als lezer de vraag op of wij zelf ook willen leven als zoon en als broer. In nieuw-testamentische termen: willen wij God en de medemens liefhebben? Wie een kind van God wil zijn, wil een broer zijn voor zijn medemens. Die fundamentele waarheid zien we in het verhaal van Jozef, en vormt ook het hart van het evangelie.

Zo laat de geschiedenis van Jozef en zijn familie zich lezen als een prachtig evangelisch verhaal. En ja, dat verhaal blijkt dus inderdaad over onszelf te gaan ...

2. De droom van de vader

Voordat we gaan lezen over Jozef en zijn broers bekijken we eerst een paar gebeurtenissen uit het leven van hun vader Jakob. Zo krijgen we een indruk van de situatie waarin Jozef en zijn broers opgroeiden en van de omstandigheden die hen hebben gevormd.

Het leven van Jakob wordt getekend door grote problemen met zijn vader en zijn broer. Hij misdraagt zich in zijn relatie met hen allebei en daardoor wordt zijn leven voor jaren ontwricht. Je zou kunnen zeggen: hij faalt als zoon en als broer. Maar Jakob krijgt in het diepst van zijn ellende wel een droom die hem enorm zal helpen, zoals we lezen in Genesis 28:

10 Jakob verliet dus Berseba en ging op weg naar Charan. 11 Op zijn tocht kwam hij bij een plaats waar hij bleef overnachten omdat de zon al was ondergegaan. Hij pakte een van de stenen die daar lagen, legde die onder zijn hoofd en ging op die plaats liggen slapen. 12 Toen kreeg hij een droom. Hij zag een ladder die op de aarde stond en helemaal tot de hemel reikte, en daarlangs zag hij Gods engelen omhoog gaan en afdalen. 13 Ook zag hij de HEER bij zich staan, die zei: 'Ik ben de HEER, de God van je voorvader Abraham en de God van Isaak. Het land waarop je nu ligt te slapen zal ik aan jou en je nakomelingen geven. 14 Je zult zoveel nakomelingen krijgen als er stof op de aarde is; je gebied zal zich uitbreiden naar het westen en het oosten, naar het noorden en het zuiden. Alle volken op aarde zullen wensen zo gezegend te worden als jij en je nakomelingen. 15 Ikzelf sta je ter zijde, ik zal je overal beschermen, waar je ook heen gaat, en ik zal je naar dit land terugbrengen; ik zal je niet alleen laten tot ik gedaan heb wat ik je heb beloofd.'

Jakobs leven is door zijn eigen toedoen verwoest. Hij heeft zijn vader bedrogen om het eerstgeboorterecht van zijn broer te stelen zodat hij de belangrijkste zoon en de toekomstige leider van de familie zal worden. Nu is hij een

vluchteling. De band met zijn vader is verbroken, zijn moeder moet hij achterlaten en zijn tweelingbroer haat hem en wil hem vermoorden.

Ook zijn relatie met God is verstoord. God had Jakob bij zijn geboorte al grote beloften gedaan, maar Jakob wilde niet wachten op wat God had beloofd. Hij heeft geprobeerd die beloofde zegen op eigen kracht en met bedrog naar zich toe te halen. En nu is hij helemaal alleen in de woestijn, op weg naar een onbekende toekomst. Daar ligt de beoogde leider van de familie onder de blote hemel met een keiharde steen onder zijn hoofd als enige comfort, terwijl zijn geweten hem pijnigt.

Maar terwijl hij daar als vluchteling in de woestijn ligt te slapen, droomt hij van twee bijzondere dingen: van engelen die het contact met de hemel onderhouden en van God zelf die met hem spreekt.

De engelen laten hem zien dat hij, ondanks zijn verlatenheid daar midden in de woestijn, niet alleen is en dat de relatie met het hemelse niet is verbroken, ondanks zijn eigen verkeerde gedrag. De droom laat immers zien dat de engelen bij hem op aarde zijn, en dat ze bij hem vandaan omhoog gaan naar de hemel en daarna weer afdalen. Ook al is hij al zijn familieleden kwijt, Gods engelen zijn bij hem en zij onderhouden voor hem het contact met de hemel. Wat een bemoedigende gedachte: ook in de allergrootste eenzaamheid, ook na de ergste wandaden blijft de relatie met de hemel open.

En daar bovenop krijgt Jakob te horen dat hij ondanks zijn wangedrag nog steeds in de lijn staat van Abraham en Isaak. God trekt de beloften die hij aan hen heeft gegeven door naar Jakob. Hij heeft Abraham geroepen om een kanaal van zegen te zijn, zodat door hem heen uiteindelijk alle geslachten van de aardbodem gezegend zullen zijn. En ook Jakob mag een schakel zijn in de komst van die zegen voor de wereld. Voor hem en zijn nakomelingen zal zijn *gebied*

zich uitbreiden naar het westen en het oosten, naar het noorden en het zuiden, zegt God. Maar uiteindelijk komt er via hem een nakomeling op aarde die de belofte voor de hele aarde zal vervullen: uit het oosten en het westen en uit het noorden en het zuiden zullen ze komen, en ze zullen aan tafel genodigd worden in het koninkrijk van God.¹

Het is wel opvallend dat God in deze droom geen enkel verwijt uitspreekt naar Jakob, maar alleen woorden van bevestiging en belofte. Dat is voor ons misschien moeilijk om te vatten: wanneer we fout zijn geweest, verwachten we veroordeling en straf. Het is bijna onbegrijpelijk dat God over onze zonden en schuld heen kijkt en ons zonder verwijt weer op weg helpt. Toch is dat wat hij hier bij Jakob doet. Hij veroordeelt Jakob niet, maar geeft hem in deze kille nacht in de woestijn gedachten en beelden die hem in de jaren die voor hem liggen ongetwijfeld heel vaak tot steun zullen zijn.

Ook dat is trouwens een opvallend aspect aan de manier waarop God tegen Jakob spreekt in de droom. Hij troost Jakob niet door hem te verzoenen met de omstandigheden of hem een 'doekje voor het bloeden' te geven, maar hij geeft hem een perspectief om voor te leven, ook al zal dat nog veel strijd en moeite kosten. God helpt Jakob niet door hier en nu al zijn moeilijkheden op te lossen, maar door hem een uitzicht te geven dat hem helpt om de strijd te doorstaan, zelfs al is die strijd zijn eigen domme schuld.

We zien in het leven van Jakob, en later in dat van zijn kinderen, dat Gods koninkrijk - om het zo maar eens te zeggen - zijn weg vindt ondanks de bokkensprongen en omwegen van de mensen. Foute keuzes van mensen maken de weg wel langer en ingewikkelder, maar het doel wordt uiteindelijk toch bereikt: Jakob zal een kanaal worden waardoor God mensen en volken kan zegenen. Maar als

---

¹ Lukas 13:29

Jakob niet zo ondoordacht had geprobeerd om dat eigenhandig voor elkaar te krijgen, en op God had gewacht, zou de weg heel wat makkelijker zijn geweest. In wezen komt het erop neer dat hij gewoon zijn rol als zoon en broer had moeten vervullen. Dat betekent dat hij uit respect voor vader en broer niet zijn eigen verlangens had moeten forceren. Dat had hem, zijn ouders, zijn broer, en later ook zijn kinderen, heel wat narigheid bespaard.

Deze worsteling om zoon en broer te zijn, vormt straks ook het centrale thema in de geschiedenis van Jozef en zijn broers. De zoons van Jakob gaan door eenzelfde soort strijd heen als hun vader. Ook zij moeten met veel pijn en moeite leren om hun plaats als zonen en broers in te nemen.

Tot slot is er nog iets opvallends aan wat God in de droom tegen Jakob zegt. Er ontbreekt namelijk een belangrijk aspect. God spreekt wel over zijn bescherming en zijn voortdurende aanwezigheid in het leven van Jakob, maar niet over de dingen waar Jakob bescherming voor nodig zal hebben. We horen geen woord over de moeilijke dingen die Jakob onderweg zal tegenkomen. God vertelt hem niet dat het twintig jaar zal duren voor hij weer kan terugkeren, niet dat hij door zijn schoonvader bedrogen zal worden, niet dat zijn neven zich tegen hem zullen keren, niet dat zijn vrouwen ruzie met elkaar zullen hebben, enzovoort. Is dat niet oneerlijk, dat God daarover zwijgt? Nee, dat is het niet. Het is een heel herkenbaar patroon dat we op veel plaatsen in de bijbel - en in ons eigen leven - kunnen herkennen. En de basis ervoor is liefde. God zwijgt in zijn liefde over de precieze problemen die ons te wachten staan. We zouden het niet aankunnen om dat allemaal van tevoren te weten, want we zouden overstelpt worden door zorg en verlamd raken van angst. Zulke kennis zou ons alleen maar schaden. Wat nodig is, is dat we beseffen dat God dicht bij ons is, ook op het moment dat de moeilijkheden komen. Dat is kennis die ertoe doet en die ons helpt. Hij zal er zijn, zoals

zijn naam zegt¹, en dat is waar het om gaat. Als je daarover doordenkt, dan ga je inzien dat het zwijgen van God - dat hem zo vaak door mensen wordt kwalijk genomen - vaak juist een uiting is van zijn liefde en bescherming voor ons. En dat geldt ook voor Jakob, zoals we bij een andere gelegenheid nog zullen zien. God lost de moeilijkheden die Jakob zichzelf heeft bezorgd niet voor hem op, hij geeft hem ook geen routebeschrijving voor de problemen die hem nog te wachten staan, maar hij geeft hem een droom als houvast voor de tijd die voor hem ligt.

---

¹ Exodus 3:14

3. Ontmoeting en ontwrichting

Jakob is na zijn vlucht toch nog goed terechtgekomen, namelijk bij zijn oom Laban, en hij heeft twintig jaar hard voor hem gewerkt. Hij heeft in die tijd vier vrouwen gekregen en elf zonen. En hij is rijk geworden: hij heeft slaven, slavinnen en een enorme kudde kamelen, runderen, ezels, schapen en geiten.

En dan gaat hij met al zijn hebben en houden op weg, terug naar het land Kanaän. Op de grens van het land heeft hij eerst een aangrijpende ontmoeting met God, in de vorm van een worsteling met een engel. Daarna reist hij verder om zijn broer Esau te ontmoeten. Dat is een ontmoeting waar Jakob heel erg tegen opziet. Esau heeft destijds immers gezworen om hem te vermoorden vanwege het bedrog met het eerstgeboorterecht. Jakob is doodsbang voor wat er kan gebeuren. Daarom stuurt hij eerst een enorme hoeveelheid geschenken voor zich uit 'om zijn gezicht te bedekken', zoals er in het Hebreeuws staat. Want hij durft eigenlijk zijn gezicht niet te laten zien en is bang om zijn broer onder ogen te komen. In Genesis 33 lezen we wat er dan gebeurt:

1 Plotseling zag Jakob Esau op zich afkomen, met vierhonderd man. Toen verdeelde hij de kinderen over Lea, Rachel en zijn twee bijvrouwen. 2 De bijvrouwen en hun kinderen liet hij voorop gaan, Lea en haar kinderen daarachter, en Rachel en Jozef helemaal achteraan. 3 Zelf liep hij voor iedereen uit, en terwijl hij zijn broer naderde boog hij zevenmaal diep voorover.

Daar verschijnt de gevreesde broer, en hij heeft een compleet leger bij zich! Dat kan niets goeds betekenen, denkt Jakob, en wanhopig neemt hij maatregelen om de schade zo veel mogelijk te beperken. In de nood van het moment wordt heel zichtbaar waar zijn voorkeur ligt binnen het gezin. Zijn meest geliefden zet hij achteraan, waar misschien nog een kans op ontsnappen is wanneer het geweld uitbreekt. En de minder geliefden stelt hij in

aflopende rangorde steeds verder naar voren op, steeds dichterbij de plek waar de eerste klappen zullen vallen. Wel is hij zo dapper om zelf helemaal voorop te lopen en als eerste de confrontatie aan te gaan.

Maar gelukkig loopt het goed af: *4 Esau rende hem tegemoet, sloot hem in zijn armen en kuste hem. Beiden lieten hun tranen de vrije loop.*

In de jaren die zijn voorbijgegaan, is de woede van Esau bekoeld. Hij heeft een eigen bestaan opgebouwd, hij heeft het goed, en Jakob is gewoon geen bedreiging meer voor hem. En de broers verzoenen zich, na al die jaren en na al die moeiten. Verderop in Genesis kunnen we lezen dat ook de relatie met Isaak weer is hersteld. Jakob en Esau zijn weer echt broer en zoon geworden.

Maar is het echt helemaal goed afgelopen? Want wat is er in die paniekmomenten gebeurd met het gezin van Jakob? Wat doet het met je als je door je man of vader vooraan in de vuurlinie gezet wordt, terwijl een ander een veiliger plek achteraan krijgt? Wat betekent zo'n emotionele degradatie door je eigen vader voor een kind? Het wordt hier niet beschreven in de psychologische termen waar wij zelf mee vertrouwd zijn, maar het spreekt wel voor zich dat dit een aanslag is op de relatie tussen de minder geliefde zoons en hun vader, en tussen de zoons onderling. In het vervolg van het verhaal zullen we zien dat de verhoudingen binnen het gezin inderdaad verre van goed zijn.

Het is in elk geval wel heel opmerkelijk dat op hetzelfde moment dat Jakob weer ten volle broer en zoon wordt, zijn eigen kinderen juist zwaar beproefd worden in hun rol als zoon en broer.

Wanneer Jakob weer terug is in Kanaän, heeft hij weer een ontmoeting met God, die wordt beschreven in Genesis 35:

10 Hij zei: 'Tot nu toe heette je Jakob. Die naam zul je niet langer dragen: Israël is je nieuwe naam.' Zo gaf God hem de

naam Israël. 11 En hij vervolgde: 'Ik ben God, de Ontzagwekkende. Wees vruchtbaar en word talrijk; je zult uitgroeien tot een volk, tot een hele menigte volken, en er zullen koningen uit je voortkomen. 12 Ik geef jou het land dat ik aan Abraham en aan Isaak heb gegeven; ook aan je nakomelingen geef ik dit land.'

Dit gebeurt op precies dezelfde plaats waar Jakob twintig jaar geleden als vluchteling een ontmoeting met God had en droomde over engelen. God sprak toen zijn aanwezigheid uit over Jakobs leven. Maar die aanwezigheid van God zal voor Jakob bepaald niet altijd voelbaar zijn geweest in al die jaren. Hij had aan de ene kant een bemoedigende droom en aan de andere kant een vaak ontmoedigende werkelijkheid. Is dat niet heel herkenbaar? We kunnen een droom, een visioen of een belofte van God hebben. Maar tegelijkertijd ervaren we lang niet altijd Gods aanwezigheid in de dingen die ons overkomen. Hoe verhoudt onze droom zich dan tot de dagelijkse werkelijkheid? Dat moet een heel leerproces geweest zijn voor Jakob, en dat zal het later ook worden voor zijn zoon Jozef, zoals we zullen zien. En natuurlijk kent iedereen die met God wil leven die ervaring dat de beloften van God en de harde werkelijkheid niet direct met elkaar in overeenstemming lijken te zijn. In elk geval maakt God aan Jakob nog eens duidelijk dat die strijd de kern van zijn bestaan vormt, door hem Israël te noemen, wat betekent: 'strijder met God'. Eerst worstelde hij met zichzelf en met zijn eigen karakter, in zijn verlangen om zijn eigen toekomst te bepalen, maar nu worstelt hij met God om de doelen in zijn bestaan te bereiken. Dat is wel een mooi voorbeeld van de weg die iedere gelovige te gaan heeft, die verschuiving van de focus op zichzelf naar de focus op God. Die verandering van perspectief hebben we ook echt nodig om ons evenwicht te bewaren wanneer droom en werkelijkheid in het leven soms heftig met elkaar botsen. Zo zal Jakob meteen na deze geweldige ontmoeting met God

plotseling en hartverscheurend worden geconfronteerd met die botsing van belofte en werkelijkheid. We zullen zien hoe hij daar dan mee omgaat.

Maar eerst moeten we nog kijken naar iets anders in de belofte die God hier aan Jakob doet. God *geeft* het land aan Abraham, Isaak en Jakob. En als God iets geeft, dan heb je het toch? Maar alle drie de aartsvaders blijven hun hele leven lang vreemdelingen en zwervers in het land dat ze gekregen hebben. Het enige stukje land dat ze echt in bezit hebben, is een graf!¹ Dat laat zien dat het geven van God een ander perspectief heeft dan dat van onmiddellijke vervulling. Abraham, Isaak en Jakob hebben het land gekregen maar ze hebben het niet tijdens hun leven in bezit kunnen nemen. Gods beloften worden vervuld. Dat kan in elk geval altijd achteraf worden vastgesteld. Maar tot zolang kunnen belofte en werkelijkheid er heel verschillend uitzien. Soms moet je een heel leven lang in geloof (vertrouwen) leven. De aartsvaders hebben een land gekregen om in te leven, maar hun enige houvast in dat land is een plek voor hun doden! Leven en dood zo vlak naast elkaar, en belofte en werkelijkheid die dan zo ver uit elkaar lijken te liggen. Dat wringt ontzettend, en dat vraagt een wonder van vertrouwen.

En voor Jakob wordt het nog veel pijnlijker:

16-17 Toen ze weer uit Betel waren vertrokken en nog maar een uur of twee van Efrat verwijderd waren, moest Rachel bevallen. Het was een moeizame bevalling en ze had het erg zwaar, maar de vroedvrouw zei tegen haar: 'Troost je: je hebt er een zoon bij!' 18 En terwijl het leven al van haar week - want ze stierf - gaf zij hem de naam Ben-Oni. Maar zijn vader noemde hem Benjamin. 19 Toen Rachel overleden was, werd ze begraven langs de weg naar Efrat, het tegenwoordige Betlehem.

---

¹ Genesis 23:17-19

Eerdere boeken van Arie-Jan Mulder:

Voorgangers, opmerkelijke volgelingen van Jezus

ISBN 978-90-5969-166-7

Een prettig leesbaar boek met korte portretten van opmerkelijke figuren uit de geschiedenis van de kerk, aangevuld met eigen stukjes tekst van deze mensen, waardoor ze je als het ware persoonlijk aanspreken.

De ontdekking van het avondmaal

ISBN 978-90-815474-1-3

Een spannende reis door de bijbel: de ontmoeting met God in het avondmaal blijkt in alle opzichten een feest te zijn.

Een bekende recensent schreef: 'een eye-opener, verfrissend en verhelderend, een aanrader'.

De Bergrede; niet de wet van buiten, maar de wil van binnen

ISBN 978-90-815474-0-6

Vanuit een verrassend inzicht in het Onze Vader, in het hart van de Bergrede, ontvouwt zich een aansprekend beeld van hoe God in zijn kinderen wil werken.

De gelijkenissen van Jezus; kiezen voor het koninkrijk

ISBN 978-90-815474-3-7

Een schaaap met stress, stiekeme dolik en een miljoenen-fraude; in de verhalen van Jezus gebeurt van alles maar het gaat uiteindelijk altijd weer over ons eigen gedrag.